

Γ
Λ
Ω
Σ
Σ
Α
Κ
Α
Η
Π
Ο
Λ
Η
Τ
Η
Η
Σ
Μ
Μ
Ο
Μ

Ορισμός

Πολιτισμός είναι το σύνολο των υλικών και πνευματικών επιτευγμάτων ενός λαού, καθώς και η παράλληλη ηθική πρόοδος.

Αλληλεπίδραση γλώσσας και πολιτισμού

Στον πνευματικό τομέα:

1. Οι άνθρωποι σκέπτονται με τον ενδιάθετο λόγο και εκφράζουν τις σκέψεις τους με τη γλώσσα.
2. Ο εκφραστικός πλούτος και η ορθή χρήση της γλώσσας συνεπάγονται πολυσύνθετη σκέψη, βίωση των εννοιολογικών αποχρώσεων, φιλοσοφικό στοχασμό και ευρύ πολιτισμικό πεδίο.
3. Με τη γλώσσα εκφράζονται οι καλλιτεχνικές ανησυχίες των λογοτεχνών. Επίσης, η κριτική των καλλιτεχνικών έργων (π.χ. ενός πίνακα ζωγραφικής, μιας μουσικής σύνθεσης) γίνεται μέσω της γλώσσας.
4. Η νοοτροπία και η κουλτούρα ενός λαού αποτυπώνονται σαφέστερα στις γλωσσικές εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού (δημοτικό τραγούδι, δημοτική ποίηση, παραμύθι, θρύλος, παροιμίες).
5. Οι ξένες επιδράσεις που δέχεται ένας πολιτισμός γίνονται εμφανείς στο λεξιλόγιό του (π.χ. ίντερνετ, κομπιούτερ, ασανσέρ, σεκιούριτι).
6. Ο τεχνικός πολιτισμός ανατροφοδοτεί τη γλώσσα με νέους επιστημονικούς και τεχνικούς όρους.

Στον ηθικό τομέα:

Η ποιότητα και το ηθικό επίπεδο του ανθρώπου καθορίζεται από τις αξίες και τα ιδανικά του, στοιχεία που αποτυπώνονται στην καθημερινή γλωσσική χρήση.

Στον κοινωνικό τομέα:

1. Το κοινωνικό περιβάλλον και η ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων διαφαίνονται στο καθημερινό λεξιλόγιο των ανθρώπων.
2. Οι πολυσύνθετες κοινωνικές δομές διατυπώνονται με ένα πλούσιο κοινωνιολογικό λεκτικό κώδικα.
3. Η επικοινωνία ενός λαού με άλλους και το είδος της επαφής τους

καταγράφονται στις γλωσσικές επιδράσεις που δέχτηκε.

Στον πολιτικό τομέα:

1. Το είδος του πολιτεύματος διαμορφώνει το λεξιλόγιο.
2. Η πλούσια πολιτική δράση, ιδίως στο δημοκρατικό πολίτευμα, όπου νοούνται θεμελιώδη η ελευθερία του λόγου και ο διάλογος (θέση – αντίθεση – σύνθεση απόψεων), αναβαθμίζει τη γλωσσική έκφραση και το λεξιλόγιο.
3. Η διαλεκτική προσέγγιση των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών θεμάτων και η πολυμορφία της σκέψης που απαιτείται ενεργοποιούν τη χρήση λεξιλογικού πλούτου και παράγουν νέες εκφραστικές δομές.
4. Η ομιλία συνδέεται με την επιστήμη, την τέχνη και την αισθητική, προκειμένου να ενημερώσει ή να επηρεάσει ανάλογα το νου ή το συναίσθημα του δέκτη.

Στον ψυχολογικό τομέα:

Ο εσωτερικός κόσμος του ανθρώπου εκφράζεται και επηρεάζεται μέσω της γλώσσας.

Ισχυρές και ασθενείς γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση

- **Ισχυρές** χαρακτηρίζονται οι γλώσσες εργασίας και λειτουργίας των θεσμικών οργάνων της Ε.Ε. Αυτές είναι επισήμως τρεις: η αγγλική, η γερμανική και η γαλλική. Η γαλλική χρησιμοποιείται για ιστορικούς λόγους ως γλώσσα της διπλωματίας. Η αγγλική καθίσταται η κυρίαρχη γλώσσα της Ένωσης, καθώς αποτελεί την κοινή διεθνώς γλώσσα επικοινωνίας. Τέλος, η Γερμανική προωθείται μέσω των γερμανικών βιομηχανιών και πανεπιστημίων. Οι γλώσσες αυτές εμφανίζουν αυξημένη ζήτηση εκμάθησης από τους Ευρωπαίους.
- **Ασθενείς** ονομάζονται όλες οι υπόλοιπες γλώσσες, είτε επειδή χρησιμοποιούνται από μικρό πλήθος ομιλητών είτε επειδή παρουσιάζουν μειωμένη ζήτηση εκμάθησης και χρήσης από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους.
- Μέσα σε ένα κράτος, ισχυρή θεωρείται η γλώσσα που ομιλείται από το μεγαλύτερο μέρος των πολιτών, ενώ ασθενείς όσες ομιλούνται από μειονότητες.

Οι κίνδυνοι που διατρέχουν οι ασθενείς γλώσσες

Οι ισχυρές γλώσσες αγωνίζονται άνισα έναντι των αδυνάτων, διότι:

1. εξάγουν τα προϊόντα τους και μαζί με αυτά, τον πολιτισμό τους.
2. έχουν στη διάθεση και τον έλεγχό τους την τεχνολογία, και ιδίως τα Μ.Μ.Ε.
3. με την παλαιότερη αποικιακή τους πολιτική επέβαλαν στους κατακτημένους λαούς τη γλώσσα τους. Γι' αυτόν το λόγο ομιλούνται από πολυάριθμα ανθρώπινα σύνολα.
4. η πολιτική και οικονομική τους δύναμη επιτρέπει να επιβάλουν τη γλώσσα τους ως κυρίαρχο όργανο στη διεθνή διπλωματία.
5. παρουσιάζονται ως εκφραστές του σύγχρονου και του μοντέρνου.

Οι ασθενείς γλώσσες

1. Ομιλούνται από περιορισμένο αριθμητικά πλήθος.
2. Έχουν μικρή παραγωγή σε όλους τους τομείς του πολιτισμού.
3. Εκφράζουν τον πολιτισμό μικρών χώρων, έστω και αν ο πολιτισμός τους υπερέχει. Γι' αυτόν το λόγο, οι ομιλητές τους παρασύρονται και μιμούνται ξενόφερτα πολιτισμικά στοιχεία με αποτέλεσμα την πολιτιστική τους αλλοτρίωση.
4. Συρρικνώνονται όλο και περισσότερο, γιατί πολλές λέξεις τους αντικαθίστανται από ξενόφερτα γλωσσικά μορφώματα στο πνεύμα ενός άγονου γλωσσοφθόρου μοντερνισμού.

Τρόποι αντιμετώπισης

- Ενίσχυση του εθνικού πολιτισμού με σκοπό τη διατήρηση της εθνικής συνείδησης και γλώσσας.
- Παροχή αρτιότερης γλωσσικής εκπαίδευσης.
- Γνώση σε βάθος της ιστορικής κληρονομιάς.
- Προστασία της γλώσσας από ξενικές επιδράσεις.
- Αποβολή συμπλεγμάτων ξеноμανίας και γλωσσικού μιμητισμού.
- Προσαρμογή στα γλωσσικά δεδομένα κάθε χώρας των σύγχρονων επιστημονικών και τεχνολογικών επιτευγμάτων (π.χ. internet > διαδίκτυο, computer > υπολογιστής).

Κριτήριο Αξιολόγησης Α' Λυκείου

Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

Κάθε νέος άνθρωπος που δεν είναι εντελώς αποβλακωμένος καταλαβαίνει σήμερα πολύ καλά, και μάλιστα χωρίς να είναι ανάγκη να του το εξηγήσει κανείς, ότι γλώσσα του μέλλοντος, σ' όλα τα είδη του λόγου και σ' όλους τους κλάδους της ελληνικής ζωής, δεν μπορεί να είναι άλλη από την κοινή νεοελληνική, αυτήν που συνηθίσαμε να ονομάζουμε δημοτική. Τούτο είναι μια λύση μοιραία, είναι κάτι που, είτε σας αρέσει είτε όχι, δεν υπάρχει κανένας τρόπος να μη γίνει έτσι και να γίνει αλλιώς. Είναι σαν το ρεύμα ενός ποταμού που, ο κόσμος να χαλάσει, είναι των αδυνάτων αδύνατο να πάει πίσω, αλλά θα πηγαίνει πάντα εμπρός, όσα εμπόδια κι αν συναντήσει. Όταν λοιπόν μια λύση είναι μοιραία, κάθε προσπάθεια που γίνεται, για να την αποφύγουμε ή για να την περιορίσουμε ή για να την καθυστερήσουμε δεν είναι άλλο τίποτα παρά χαμένος χρόνος για τα άτομα και για το έθνος. Χαμένα θα είναι αύριο και τα έργα της επιστήμης που γράφονται ακόμα στην καθαρεύουσα. Ξέρουμε, βέβαια, πόσο δύσκολο είναι να αλλάξει μια κοινωνία τόσο πολύχρονες συνήθειες και να δεχτεί να διαβάζει στα κύρια άρθρα των εφημερίδων, στα υπουργικά έγγραφα και στα συμβόλαια, «Αθήνα» αντί «Αθήναι» και «Ελλάδα» αντί «Ελλάς», καθώς ξέρουμε πως αυτό για πάρα πολλούς καλόπιστους ανθρώπους θα είναι σα να τους βάζεις να καταπιούν έναν κροκόδειλο, αλλά μια μέρα θα πρέπει να τον καταπιούν οπωσδήποτε, γιατί δεν είναι δίκαιο το έθνος μας να χάνει τον καιρό του σε μια εποχή που όλα τα έθνη βιάζονται. Όσο νωρίτερα το πάρουν όλοι απόφαση πως η νέα κοινή θα επικρατήσει παντού, τόσο το καλύτερο.

Βάση της γραφής μας γλώσσας είναι η δημοτική όπως διαμορφώθηκε τα τελευταία εκατό χρόνια στις μεγαλύτερες πολιτείες, στην Αθήνα, την Πόλη, τη Σμύρνη, τη Θεσσαλονίκη, από το ανακάτωμα στοιχείων που ερχόντανε από τις επαρχίες όλου του Ελληνισμού. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, η ιστορία επιτάχυνε αυτή τη γλωσσική συγχώνευση, δημιουργώντας ξαφνικά μια καινούργια πρωτεύουσα κι έναν καινούργιο αθηναϊκό λαό, που είναι μια μεγάλη σύνθεση όλων των αποχρώσεων του έθνους, από τα Εφτάνησα ίσαμε τον Πόντο και τον Καύκασο. Η καθαρεύουσα, βέβαια, επηρέασε τη διαμόρφωση της νέας κοινής, γιατί ήταν κι αυτή μια πραγματικότητα. Εκατό χρόνια εντατικής προσπάθειας του Κράτους, της Εκκλησίας, του σχολείου, της κοινωνίας, της δημοσιογραφίας, δεν ήταν δυνατό να περάσουν από πάνω μας χωρίς ν`

αφήσουν κανένα ίχνος. Όποιος απαιτεί να καταργήσουμε σύρριζα κάθε επίδραση της καθαρεύουσας είναι σα να γυρεύει να σβήσουμε ένα κεφάλαιο της ιστορίας, που είναι, νομίζω, μάταιος κόπος. Το ίδιο κι η Τουρκοκρατία δεν σβήνεται από την ιστορία μας· δεν είναι λοιπόν ντροπή να κρατήσουμε και μερικά τούρκικα, που είναι, άλλωστε, πολύ ζουμερά και διασκεδαστικά και πολύτιμα για όποιον ξέρει να εκτιμά την αξία των λέξεων. Από την άλλη μεριά, είναι αναπόφευκτο κι οι πιο προοδευμένες ξένες γλώσσες να έχουν κάποια επίδραση στη γλώσσα μας, στο λεξιλόγιο κυρίως, αλλά κάποτε και στην κατασκευή της φράσης, όπως κι η νέα ελληνική επηρέασε κι ίσως να επηρεάζει ακόμα τις λιγότερο προοδευμένες γλώσσες των βαλκανικών εθνών. Ώστε ούτε τους ξενισμούς μπορούμε να καταδικάσουμε απόλυτα, γιατί κι αυτό θα ήταν αντίθετο στη φύση των πραγμάτων. Πρέπει μονάχα να είμαστε προσεκτικοί στην πολιτογράφηση τους και να μη γίνει το "μπάτε σκύλοι αλέστε". Χρειάζεται εδώ κάποιο αισθητικό κριτήριο, γιατί πολλοί ξενισμοί είναι άσκημοι και δεν πρέπει να περάσουν, όπως λ.χ. αυτό το αισχρό λεξίδιο πλαζ, που θέλει να αντικαταστήσει τις ωραίες και υποβλητικές ελληνικές λέξεις αμμουδιά, ακρογιαλιά, περιγιάλι, παραλία, ή τα ταμπλώ, ρουζ, πολισμένος και άλλες τέτοιες μποσικιές, που ένας δόκιμος λογοτέχνης δεν επιτρέπεται να τις χρησιμοποιεί. Όσο για τη γραμματική της νέας κοινής, μπορούμε να πούμε ότι είναι κατά τα τρία τέταρτα αποκρυσταλλωμένη, ίσως και περισσότερο. Η φυσική τάση της γλώσσας μας είναι προς την ομοιομορφία, τη συμπύκνωση, την απλότητα. Δεν πρέπει, ωστόσο, να νομίζουμε ότι θα επιτύχουμε ποτέ μια γλωσσική ομαλότητα αλύγιστη και οριστική, που θα ήταν κάτι βιασμένο και άνοστο, αλλά πρέπει, ίσια - ίσια, να παραδεχτούμε ένα ελάχιστο ποσοστό ανωμαλίας και αρρυθμίας, που είναι κι αυτό μια ανάγκη της ζωής. Οι αληθινοί συγγραφείς, οι καλοί τεχνίτες, θα κανονίσουν αυτά τα πράγματα με το ένστικτό τους και την ευσυνειδησία τους.

Γ. Θεοτοκάς, «Η γλώσσα μας»: Πνευματική πορεία, 269-271

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1) Σύμφωνα με το παραπάνω κείμενο, να σημειώσετε «Σωστό» ή «Λάθος» στις προτάσεις που ακολουθούν.

- Στη νεότερη Ελλάδα υπήρξε μια γλωσσική διαμάχη ανάμεσα στην καθαρεύουσα και τη δημοτική για το ποια μορφή θα επικρατήσει.

- Είναι σκόπιμο να καταργήσουμε κάθε επίδραση της καθαρεύουσας, προκειμένου να αφήσουμε τη δημοτική να αναπτυχθεί με τις δικές της δυνάμεις.
- Η καθαρεύουσα δεν επηρέασε τη διαμόρφωση της κοινής γλώσσας.
- Τετρακόσια χρόνια σκλαβιάς στους Τούρκους επιβάλλουν το σβήσιμο κάθε ίχνους τουρκικής λέξης.

2) Ποιες επιδράσεις δέχτηκε κατά το συγγραφέα η δημοτική γλώσσα;

3) Να αντιστοιχίσετε τις παρακάτω λέξεις με τη σημασία τους: γλωσσαμύντωρ, γλωσσολογία, γλωσσαλγία, γλωσσοπλαστία, γλωσσομάθεια, γλωσσογραφία.

- Η επιστήμη που μελετά τη γλώσσα και την εξέλιξή της.
- Η γνώση ξένων γλωσσών.
- Η ακατάσχετη φλυαρία.
- Ο οπαδός της καθαρεύουσας.
- Η συλλογή και ερμηνεία απαρχαιωμένων ή ιδιωματικών λέξεων.
- Η δημιουργία νέων λέξεων και λεκτικών τύπων.

4) Να συμπληρώσετε τα κενά του παρακάτω κειμένου με τις ακόλουθες λέξεις και φράσεις: γλωσσική συγχώνευση, διαμόρφωση, επίδραση, ξενισμός.

Η ελληνική γλώσσα, στη σαράντα αιώνων ιστορία της, δέχτηκε πολλές....., ποτέ όμως δεν έχασε, έστω και στο ελάχιστο, την αυθεντικότητά της. Η αστικοποίηση της ζωής, οι ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν στον ελλαδικό χώρο κυρίως μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, οδήγησαν στη..... των διαφόρων ιδιωμάτων, που συνεχίζουν, βέβαια, ακόμη να υπάρχουν. Προσέτι, στις μέρες μας, σημαίνουντα ρόλο στη..... της σημερινής καθομιλούμενης γλώσσας παίζουν τα ΜΜΕ, που αποτελούν όμως, μαζί με τον τουρισμό, έναν από τους αρνητικούς παράγοντες του, καθώς ενισχύουν το στείρο μιμητισμό.

5) Να γράψετε από ένα συνώνυμο και ένα αντώνυμο για τις λέξεις: καθυστερώ, ανακάτωμα, επιταχύνω, επηρεάζω, ευσυνειδησία.

6) Να αποδώσετε περιληπτικά το απόσπασμα του Γιώργου Θεοτοκά (100-120 λέξεις).

7) Τα τελευταία χρόνια ακούμε συχνά ότι οι Νεοέλληνες αντιμετωπίζουν πρόβλημα λεξιπενίας και πως η γλώσσα μας κινδυνεύει. Σε ένα άρθρο που θα δημοσιευθεί στο μηνιαίο περιοδικό του σχολείου σας, να προσδιορίσετε τα αίτια που προκαλούν τέτοιου είδους φαινόμενα και να προτείνετε μέτρα για την αντιμετώπισή τους (350-400 λέξεις).

Δριμαροπούλου
Εκπαιδευτικό Κέντρο